

Història

Les eleccions de febrer de 1936 a la circumscripció de Girona

Noèlia Alinque / David Masgrau

L'assistència als col·legis electorals en els comicis de 1936 va ser considerable.

L'any passat vam celebrar el 75è aniversari de la proclamació de la República. En la seva curta vida, aquest règim polític d'esperit renovador tingué diversos episodis transcendentals, un dels quals van ser les eleccions de febrer de 1936.

A final de 1935, preveient una imminent convocatòria d'eleccions, es va començar a formar una coalició de partits d'esquerra, coneguda posteriorment com a Front Popular. I efectivament, uns dies més tard, concretament el 7 de gener de 1936, el president de la Segona República Niceto Alcalá Zamora es va veure obligat a convocar eleccions per al dia 16 de febrer, a causa de les acusacions d'estraperlo i de les dissensions que hi havia en el govern de dretes que manava des de 1934.

El programa d'esquerres es fonamentava en l'amnistia dels 30.000 empresonats pels fets del 6 d'octubre de 1934 i la recuperació dels avenços socials i polítics

La candidatura d'esquerres

El sistema d'elecció vigent en aquell moment, el proporcional, afavoria molt el partit guanyador a l'hora del repartiment d'escons. Aquest panorama electoral propiciava la formació de coalicions, de manera que a Catalunya les eleccions es van convertir en un enfrontament polític entre una aliança d'esquerres, el Front d'Esquerres de Catalunya (FEC), i una de dretes, el Front Català d'Ordre (FCO). Diversos esdeveniments d'anys anteriors, com els Fets d'Octubre de 1934, l'empresonament del govern de Companys o la destitució de diversos ajuntaments d'esquerres, havien configurat un clima més que propici per a la unitat de les forces populars. Aquestes van signar, el 4 de febrer de 1936, el Manifest del Front d'Esquerres, que oficialitzava la candidatura esquerrana per a les eleccions de febrer de 1936. El programa d'aquesta coalició es fonamentava principalment en l'amnistia dels 30.000 empresonats pels fets del 6 d'octubre de 1934, la recuperació de l'estatut de 1932, els avenços socials del primer bienni republicà i el restabliment de la llei de contractes de conreu.

Els candidats del FEC

La llista del FEC estava integrada a la província de Girona per Josep Puig i Pujades (ERC), Miquel Santaló (ERC), Josep Mascort (ERC), Martí Esteve (Acció Catalana Republicana) i Joan Casanelles (Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres).

Josep Puig i Pujades (Figueres, 1883 - Perpinyà, 1949) era escriptor i polític. Des de 1930 va ser el membre més representatiu de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà, més tard adherida a Esquerra Republicana de Catalunya. També va ser

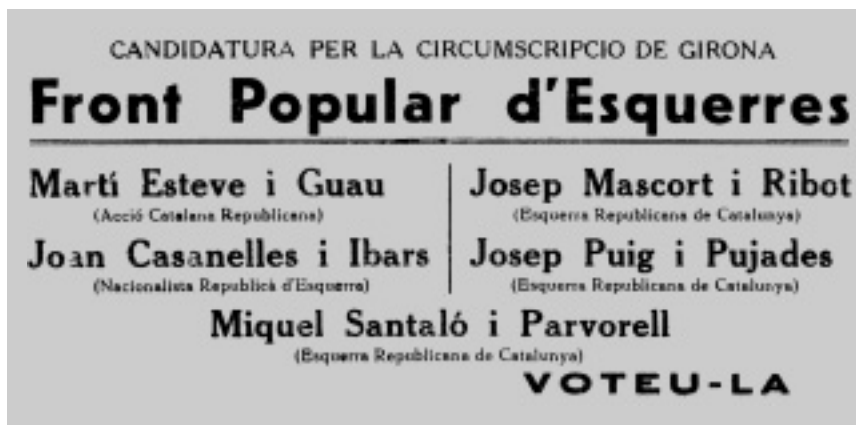
impulsor de l'*Empordà Federal*. El 1933 va ocupar el càrrec de comissari delegat de la Generalitat a Girona. Durant els fets del 6 d'octubre de 1934 es trobava en el seu despatx de la Comissaria de la Generalitat a Girona quan es produïren disturbis davant d'aquest edifici. El comandant i cap d'Estat Major, Rafael Domínguez Otero, mentre llegia el ban declarant l'estat de guerra a causa de la confusió produïda aquell dia a Girona, fou abatut per uns trets anònims disparats des d'una finestra baixa de la Comissaria. Puig i Pujades, que juntament amb els diputats Santaló i Marial fou inculpat de l'assassinat, va ser condemnat a 30 anys de presó, malgrat la seva total innocència. Durant la campanya electoral de febrer de 1936 es convertí en el símbol de la desmesurada repressió aplicada després dels fets de 1934.

Miquel Santaló i Parvorell (Vilaür, 1887 - Mèxic, 1962) fou un gran pedagog i polític. Estudià magisteri a Girona i a l'Escola Superior de Magisteri de Madrid. El 1918 tornà a Girona i inicià la seva activitat política al Centre d'Unió Republicana. Més tard va entrar a ERC. Fou alcalde de Girona (1931-1933), diputat a Corts per Girona en tres ocasions (1931, 1933, 1936), ministre de Comunicacions del govern presidit per Alejandro Lerroux (1933), conseller primer de la Generalitat (1933) i vicepresident de les Corts (1937). Paral·lelament desenvolupà una formidable carrera com a pedagog especialista i renovador de l'ensenyament de la geografia. Fou director de l'Escola de Mestres i Mestresses de la Generalitat a Barcelona (1932) i professor de metodologia a la Universitat Autònoma de Barcelona (1933). El 1939 s'exilià a França i posteriorment, el 1942, a Mèxic. El 1945 va entrar a formar part del govern republicà constituït a l'exili per Josep Giral.

Martí Esteve i Guau (Torà, 1895 - Mèxic DF, 1977) era advocat i polític. De 1921 a 1923 va ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona per la Lliga Regionalista. El 1922 participà en la fundació d'Acció Catalana i formà part del seu comitè executiu. De 1922 a 1926 va dirigir *La Publicitat*. El 1931 fou escollit membre de la Diputació Provisional de la Generalitat, des d'on es redactà el projecte d'Estatut elaborat a Núria. El gener de 1934 va ser nomenat conseller de Finances de la Generalitat, i a l'octubre fou empresonat. Va ser elegit diputat per Girona el febrer de 1936, i tornà a ser conseller de Finances del març al setembre de 1936. Un cop acabada la guerra, s'exilià a Cuba fins al 1961, i després a Mèxic.

Joan Casanelles i Ibars (Barcelona, 1904-1986) era advocat i polític. Fou membre del grup de *L'Opinió*, a partir del qual s'integrà a ERC. Arran de les eleccions municipals de 1931, va ser tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona. El 1932 aconseguí acta de diputat al Parlament de Catalunya; el 1933, però, deixà ERC i, juntament amb altres membres del grup de *L'Opinió*, fundà el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres. Va ser empresonat arran dels fets del 6 d'octubre de 1934 i, el 18 de juliol de 1936, mentre anava cap a Madrid, fou detingut i restà vuit mesos empresonat. Finalment, fou bescanviat pel financer Josep Maria Milà i Camps i s'exilià. En l'exili mexicà presidí les Corts de la República.

Malauradament, de Josep Mascort i Ribot se'n conserva molt poca informació. Només sabem que era mestre i va ser diputat a Corts per Girona el 1933 i el 1936. Al final de la seva etapa política, el 1938, va exercir de comissari delegat a la Diputació Provincial.

Diari de Girona (15 de febrer 1936).

Josep Puig i Pujades.

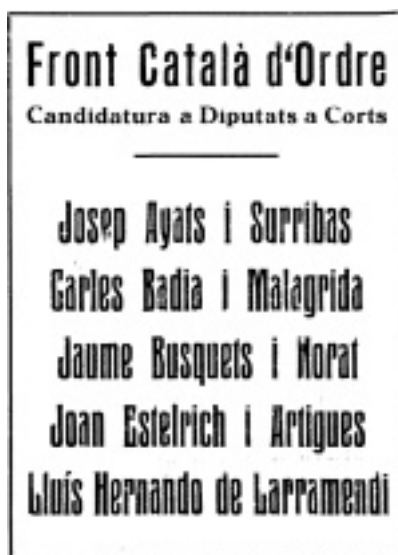
La candidatura de dretes

Per l'altra banda, les dretes no ho tingueren tan fàcil per formar una candidatura única, ja que el catalanisme i republicanisme de la Lliga xocava frontalment amb el caràcter centralista i monàrquic dels seus aliats (Acció Popular Catalana, el Partit Radical d'Alejandro Lerroux i el Partit Tradicionalista). Aquesta coalició pregonava la unitat i l'ordre social, insistia que les esquerres estaven al servei de Moscou i atiava el temor d'una nova revolució. La llista de candidats estava formada per Joan Estelrich (Lliga), Josep Badia (Lliga), Josep Ayats (Acció Popular Catalana), Jaume Busquets (Partit Radical) i Lluís H. Larramendi (Partit Tradicionalista). Desafortunadament, tenim molta menys informació d'aquests candidats que dels seus rivals d'esquerra.

Els candidats del FCO

Joan Estelrich i Artigues (Felanitx, 1896 – París, 1958) era polític i escriptor. Estudià a Maó i posteriorment a Barcelona, on ben aviat s'afilià a les joventuts de la Lliga. Milità en aquest partit fins a l'esclat de la Guerra Civil, i arribà a ser un personatge influent.

Vinculat al món del periodisme, dirigí a Barcelona la Col·lecció Minerva, Quaderns d'Estudi (1918) i *La Veu de Catalunya* (1931). Fou secretari i home de confiança de Francesc Cambó, i diputat a Corts per Girona (1931, 1933, 1936). També exercí la direcció de la Fundació Bernat Metge, de 1923 a 1958. Un cop acabada la guerra va col·laborar amb el govern franquista dirigint des de París la revista bimensual *Occident*, col·laborà a *Destino* i representà Espanya a la UNESCO de 1952 a 1958.

Luis Hernando de Larramendi (1882–1957) fou un il·lustre tradicionalista, de caire carlista. Va ser advocat, forense, polític i escriptor. El 1931 es va presentar com a candidat carlí per Madrid, i el 1933 pel Bloc Nacional. En cap de les dues ocasions va obtenir escó. Durant la guerra col·laborà en *La Voz de Espanya*, i el 1952 publicà *El sistema tradicional*, la seva obra més ambiciosa.

Josep Ayats i Surribas possiblement nasqué a Olot el 1886. Va exercir de sotssecretari de Treball, de diputat en el Parlament i de diputat a Corts els anys 1927, 1931 i 1933.

Jaume Busquets i Norat va participar en les eleccions municipals de la ciutat de Girona dels anys 1931 i 1933.

Josep Badia i Malagrida era originari d'Olot. El 1931 tenia el càrrec de director general de Comerç, i fou Diputat a Corts el 1933 i el 1936.

La campanya electoral

El 15 de gener va començar el període plenari de les eleccions. Durant la campanya, les dues coalicions van realitzar nombrosos mítings i conferències per tota la circumscripció. Com és lògic, a mesura que s'anaven acostant les elec-

A la circumscripció de Girona el Front d'Esquerres de Catalunya va aconseguir el 57,63% dels vots, i el Front Català d'Ordre el 42,37%. La participació fou del 71,66%

Miquel Santaló i Parvorell.

Portada de *L'Autonomista* del dia 17 de febrer.

cions aquests actes es van intensificar, fins al punt que la darrera setmana cada un dels bàndols va visitar totes les comarques i va acabar la campanya amb un gran míting al Teatre Municipal de Girona. Però no només se celebraren actes a les capitals comarcals: els candidats visitaren pobles grans, com Sant Feliu de Guíxols, amb 6.685 electors, o Banyoles, amb 3.875, i també pobles petits, com Aiguaviva, amb 348 votants, o Colomers, amb 215.

En total, el FEC realitzà 46 actes, entre conferències i mítings. Freqüentaren sobretot les comarques del Gironès i la Selva, amb 15 i 12 actes respectivament, i deixaren força de banda la Garrotxa, el Ripollès i la Cerdanya, amb un sol acte a cada una.

Pel que fa al FCO, realitzà 79 actes, 23 dels quals van tenir lloc a l'Alt. Les comarques menys visitades per aquesta formació foren la Cerdanya, el Ripollès i el Baix Empordà, amb 3, 6 i 9 actes respectivament.

La premsa

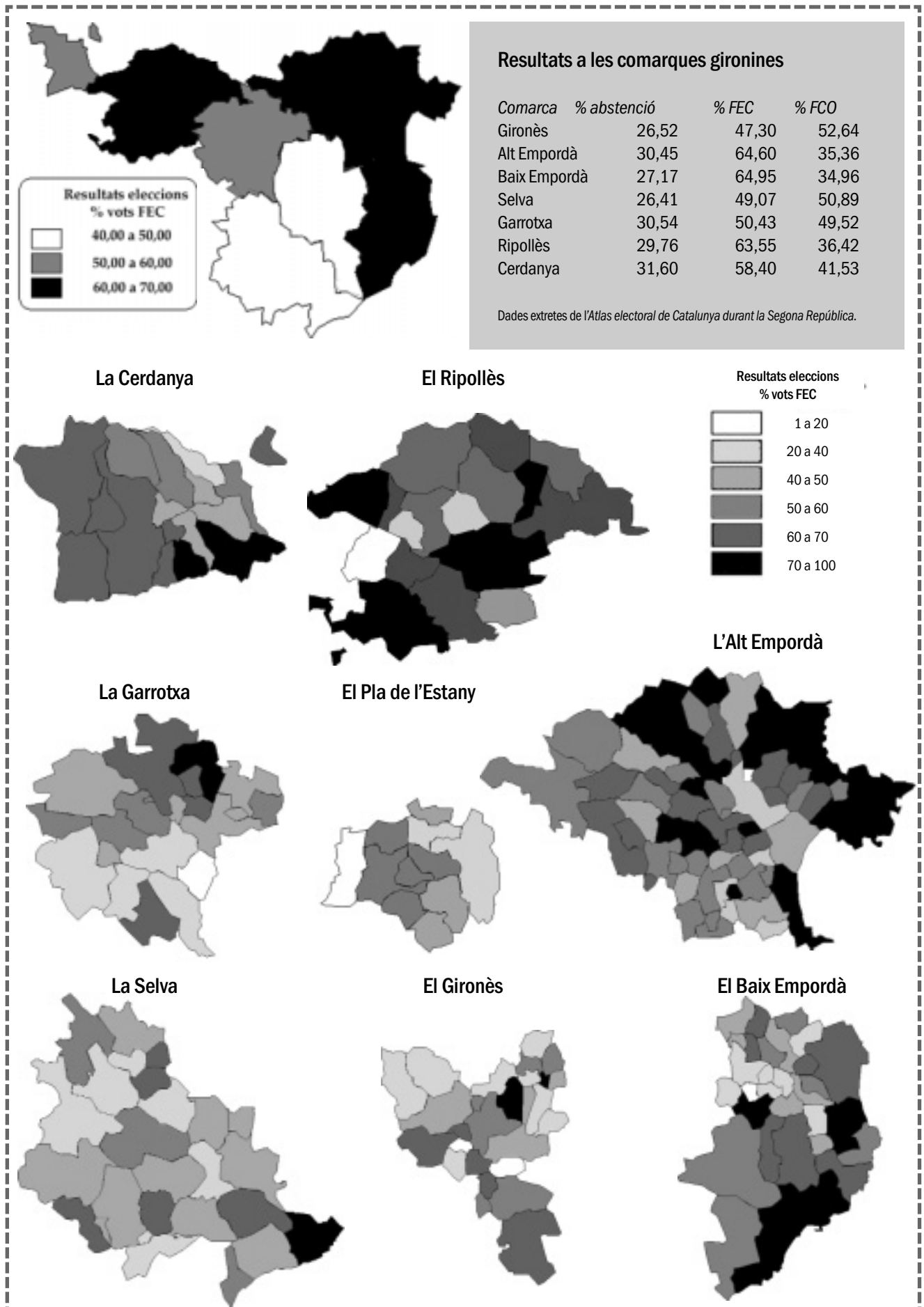
El combat electoral també es va produir en el marc de la premsa. *L'Autonomista*, diari republicà i federalista, va ser el principal defensor del FEC. En

canvi, per al FCO el *Diari de Girona* era una importat publicació defensora de la ideologia de la Lliga. Des d'aquests periòdics s'enaltien els respectius candidats i actes de la coalició, es minava la reputació de la coalició contrària, recordant-ne antics errors polítics i desprestigiant-ne els candidats, i s'anunciava la gran inseguretat i el temor a la derrota dels contraris, així com el fracàs dels seus actes i mítings. No obstant això, si algun d'aquests actes del rival era bastant concorregut, s'explicava arguint la vinguda de molta gent de fora de la població. Les dretes atacaven l'adversari recordant els fets del 6 d'octubre a Palafrugell i Astúries i els errors del bienni d'esquerres, i avisaven que la victòria esquerrana comportaria una nova revolució afavorida des de Rússia i la destrucció dels elements bàsics de la societat, com la família i la propietat. Les esquerres recordaven els errors del bienni de dretes, en especial l'estraperlo, acusaven la Lliga de ser traïdora al catalanisme i a la República per haver-se aliat amb partits anticatalanistes i monàrquics declarats, i anunciaven que la victòria de les dretes comportaria més corrupció i l'empitjorament de les condicions de vida dels obrers i dels pagesos.

Incidents durant la campanya

Una altra arma de desprestigi utilitzada per la premsa va ser la publicació de diversos incidents ocorreguts durant la campanya. Un dels més importants es produí el 4 de febrer, quan la tercera candidatura que es presentava, el Front Popular, d'ideologia dretana, es va retirar de la contesa electoral en comprendre que la divisió de les dretes només podia afavorir la victòria del FEC. Aquesta candidatura estava encapçalada pel veterà Juli Fournier i Cuadros. La premsa esquerrana va veure aquesta notícia com un signe de la feblesa dels conservadors, i el *Diari de Girona* va respondre que Fournier havia marxat de la contesa electoral per no dificultar el gran èxit que obtindria el FCO.

Altres incidents ocorreguts abans del 16 de febrer van ser utilitzats per un i altre bàndol per difamar l'adversari i demostrar que feia trampes. Per exemple, a *L'Autonomista* del dia 13 de febrer hi apareix la notícia que gent de dretes, a canvi del vot, havien promès a un senyor gran de Sarrià de Ter que donarien treball al seu fill. I en el *Diari de Girona* del mateix dia s'explica que un autobús de la dreta va

A partir de la victòria aclaparadora de les esquerres a bona part de regions de l'Estat espanyol, es va començar a maquinari el cop d'estat del 18 de juliol de 1936

ser apedregat a Sant Privat d'en Bas per evitar que assistissin al míting que es feia aquell dia a Olot.

A mesura que s'acostava el dia de les eleccions anava augmentant la tensió i es produïen freqüents enfrontaments entre partidaris d'una i altra coalició. Pocs dies abans del 16 van ser detinguts diversos camperols a la Devesa de Girona, per portar dos rifles i una pistola automàtica, així com el veí de Banyoles Isidre Bramon i Franch, que tenia a casa seva gran quantitat d'armes.

La jornada electoral

Des de les primeres hores del dia 16 de febrer hi hagué animació en les meses electorals. En general, la jornada transcorregué en pau i amb civisme, sense incidents d'importància. Tenim constància, això sí, d'algun trencament d'urna i de diferents esdeveniments ocorreguts a la Garrotxa. Segons *L'Autonomista* del dia 18 de febrer, el bàndol dretà de la comarca havia intentat fer trapes electorals per aconseguir més vots. A Santa Pau les butlletes eren marcades, per saber qui votava a gust dels cacics, i els pagesos eren acompanyats per gent de dreta fins a les urnes. Pel que fa a Mieres, uns individus a les portes dels col·legis no deixaven votar els ciutadans d'idees esquerranes. A Sant Esteve de Llémena, de bon matí, fou arrestat l'alcalde, que era esquerrà, i no se'l va deixar sortir fins després de l'escrutini. Finalment, a la capital comarcal, la compra de vots amb diners, flassades i pa va estar a l'ordre del dia, fins al punt que una dona, després de votar, va demanar un certificat al president de la mesa per poder cobrar el que li havien promès. A més, prop de les quatre i veient que l'elecció els era desfavorable, les dretes varen fer sortir les monges del con-

vent de clausura camí de les urnes. Malgrat tot, la coalició conservadora no va aconseguir arrabassar la victòria al front d'esquerres. Així, a les vuit del vespre, el secretari polític del cap de Govern, Martí de Veses, anuncià oficialment la victòria del FEC a Catalunya.

Els resultats electorals

Els resultats definitius a la circumscripció de Girona foren els següents: el Front d'Esquerres de Catalunya va aconseguir el 57,63% dels vots, i el Front Català d'Ordre el 42,37%. La participació fou del 71,66%. Pel que fa als candidats, els diputats elegits del FEC foren tots els seus elegibles, i al FCO li van correspondre els dos diputats concedits a la minoria. Els escollits foren Joan Estelrich Artigues i Carles Badia Malagrida.

A Girona capital varen guanyar les esquerres per molt pocs vots, concretament el 50,9%. També es van imposar a la resta de capitals de comarca: a Puigcerdà obtingueren el 56,4% del vots, a Ripoll el 67,3%, a Olot el 55,9%, a Figueres el 64,9%, a Santa Coloma de Farners el 55,2% i a la Bisbal el 62%. Igualment van aconseguir la victòria en altres poblacions importants de la circumscripció, com Palafrugell (60,7%), Sant Feliu de Guíxols (70,4%), Palamós (75%), Llagostera (67,5%), Banyoles (54,9%) o Portbou (82,8%). On van obtenir més vots va ser a Urús (Cerdanya) i Colera (Alt Empordà), amb un 96,9% i un 99% dels vots, respectivament.

En l'altre bàndol, el FCO guanyà àmpliament a Llablilles (Gironès) i Sant Miquel de Campmajor (Pla de l'Estany), amb un 93,3% i un 91,1% dels vots respectivament. Finalment, a Blanes es va produir un empat, amb un 50% dels vots per a cada coalició.

Els resultats a les comarques

La victòria del Front d'Esquerres de Catalunya a les comarques de la Cerdanya i el Ripollès fou bastant contundent. En aquesta última comarca, el resultat es degué en bona part al gran nombre de fàbriques i fargues que hi havia; a la Garrotxa, va votar majoritàriament a les esquerres la part nord de la comarca, en contacte amb el Ripollès, mentre que a la part sud, en contacte amb el Pla de l'Estany i el Gironès, hi va guanyar el Front Català d'Ordre.

El Pla de l'Estany és un cas curiós, ja que és la comarca de la circumscripció de Girona on les dretes varen guanyar per més marge. Part d'aquest èxit dretà es deu al 91,1% dels vots que van obtenir al municipi de Sant Miquel de Campmajor, que es trobava en contacte amb els municipis dretans de la Garrotxa. Un altre element a destacar del Pla de l'Estany és que en els municipis del centre varen guanyar les esquerres i en els dels extrems, on predominava el sector rural, es votà majoritàriament a les dretes.

Avançant cap al sud, el Gironès i la Selva van seguir el mateix patró: el nord va votar majoritàriament a les dretes i el sud a les esquerres. En el Gironès cal remarcar que als municipis al voltant de Girona com Celrà, Fornells de la Selva, Bescanó o Aiguaviva va guanyar el FEC, ja que era una zona amb forta implantació de la indústria gironina. Per altra banda, el sud de la Selva i del Gironès estava en contacte amb el sud del Baix Empordà, que era un centre republicà amb poblacions de tradició esquerrana com Palafrugell o Sant Feliu de Guíxols.

El nord-oest del Baix Empordà, en contacte amb el Gironès, va votar a la dreta, mentre que la costa del nord va votar majoritàriament al Front d'Esquerres de Catalunya.

L'Autonomista (15 de febrer de 1936).

Finalment, l'Alt Empordà sempre ha estat una comarca amb gran tradició esquerrana. El candidat Josep Puig i Pujades era de Figueres, i la coalició del FEC visità força vegades aquesta comarca durant la campanya electoral. En resum, la tendència general del vot fou que la ciutat i els municipis industrials varen votar al FEC, i en el camp va guanyar el FCO. L'excepció la trobem en els municipis de l'Alt Empordà on hi havia una tradició esquerrana, en el 84% dels quals va guanyar el Front d'Esquerres.

Conclusions i conseqüències

Analitzant aquestes eleccions, la victòria de les esquerres es va basar en una campanya electoral més ben preparada que la de les dretes, amb un programa que incloïa diverses promeses electorals d'interès popular. En canvi, el FCO va dedicar tota la campanya a desprestigiar el rival i atemorir la població amb una possible revolució, sense aportar cap element positiu; es va refiar que repetiria els resultats de les anteriors eleccions i no es va adreçar a la massa obrera. Aquest sector era normalment neutre

davant els comicis electorals, però en aquesta ocasió, davant la bipolarització entre dreta i esquerra i l'augment de la tensió social, amb enfrontaments armats, sí que es va mobilitzar.

Els dies immediatament posteriors al 16 de febrer es van complir part de les promeses electorals. En nombrosos ajuntaments i jutjats de la circumscripció es van restituir els elements que formaven part de les candidatures d'esquerres en les eleccions de 1934. No obstant això, el fet més esperat era l'alliberament dels presos polítics, que es va produir el 20 de febrer. Les dretes, sorpreses pels resultats electorals, van canviar el seu entusiasme preelectoral per un discurs prudent, que buscava la concòrdia amb el bàndol guanyador, però també advertia que, malgrat la seva victòria, el Front d'Esquerres de Catalunya no podria governar sense tenir en compte les dretes i les aspiracions de les minories. Amb tot, la conseqüència més important d'aquestes eleccions fou que la victòria aclaparadora del FEC a bona part d'Espanya es convertí en un punt d'inflexió de la situació política espanyola i es començà a maquinari el cop d'Estat del 18 de juliol de 1936, que va acabar desembocant en la Guerra Civil.

Noèlia Alinque i David Masgrau

són estudiants d'història de la UAB.

Bibliografia consultada

- Diari de Girona* (gener i febrer de 1936).
L'Autonomista (gener i febrer de 1936).
 CLARA, Josep. *El personal polític a l'Ajuntament de Girona (1917-1987)*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona. Girona, 1987.
 CORNELLÀ i ROCA, Pere. *Les eleccions de la Segona República a la ciutat de Girona 1931-1936*. Girona, 1975.
 VILANOVA, Mercè. *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República: orientació del vot, participació i abstenció*. Fundació Jaume Bofill / La Magrana, Barcelona, 1986.